

Een Goede Start

Ingo Janssen

Het is weer voorjaar! Dus mogen we er weer op uit om kikkers, padden en salamanders te monitoren. De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat soorten soms gemist worden vanwege een verkeerde planning van de veldbezoeken ofwel dat inventarisatiemethodes niet goed zijn uitgevoerd. We geven hier een aantal praktische tips om de monitoring dit jaar goed te starten. Het is belangrijk om op de juiste tijden je wateren te bezoeken en de juiste inventarisatiemethode te hanteren voor de verschillende soorten.

Planning

Algemene soorten als gewone pad, bruine kikker en kleine watersalamander zijn al vroeg in het seizoen actief. Het is dus zaak je eerste bezoek zo vroeg te plannen dat je deze soorten ook kunt monitoren. Je kunt eind februari/begin maart al gaan kijken naar amfibieplekken bij jou in de buurt. Zodra de eerste amfibieën zich daar laten zien is het zaak niet te lang meer te wachten met je eerste monitoring ronde. Een andere manier om je eerste bezoek te plannen is de berichtgeving op de RAVON-Werkgroep Monitoring e-group te volgen. Veel waarnemers geven op deze e-group door wanneer zij hun eerste kikker of pad zien en dat helpt je bij het plannen van je eigen bezoek. Als leidraad voor het plannen van je veldbezoeken kan de onderstaande tabel uit de Handleiding dienen. Plan je veldbezoeken zo dat je voor alle in je telgebied aanwezige soorten een goede schatting kunt maken van de aanwezigheid (abundantieclassen 1, 2, of

3). In veel gevallen zul je daarvoor minimaal 4 veldbezoeken nodig hebben om de wateren in de juiste periode te bezoeken.

Eerste ronde

Afhankelijk van de aanwezige soorten in je telgebied dien je tijdens de eerste monitoring ronde de bruine kikker, heikikker en gewone pad te scoren. Deze soorten zijn dan zowel overdag als ook 's avonds makkelijk waar te nemen op weg naar de voortplantingsplaats en in het water. Bovendien maken deze drie soorten in de voortplantingstijd geluid: knorrende bruine kikkers, borrelende heikikkers en natuurlijk de afweermep van paddenmannen die op het geluid van waterhoentjes lijken. De hei- en bruine kikkers, die in het water zitten zullen bij verstoring onderduiken, maar als je enige minuten blijft wachten komen ze weer tevoorschijn, en hangen ze met hun kopje net boven het wateroppervlak en de voorpoten gespreid. Het schatten van de abundantie zal voor deze

Drie mannen heikikker op de uitkijk voor een partner. Zie de blauw-wit oplichtende kelen. Deze bijzondere foto is ons ter beschikking gesteld door fotograaf Wim Olyslager

	Activiteit	Soort [*]	Methode
maart	bezoek je telgebied deze maand voor de vroege soorten	<i>Ra, Rt, Bb, Tv</i>	luisteren, kijken, tellen adulten, tellen eiklommen en -snoeren
april	bezoek je telgebied voor de watersalamanders	<i>Ta, Tc, Th, Tv, Ss</i>	kijken met zaklantaarn, evt. schepnet, tellen adulten
mei	bezoek je telgebied voor de latere soorten	<i>Ao, Bv, Pf, Bc, Ha, Rl, Rec, Rr, Ss</i>	luisteren, kijken, tellen adulten, tellen plonzen, tellen koor
juni	bezoek je telgebied voor Limburgse padden	<i>Ao, Bv</i>	luisteren, kijken, tellen adulten, tellen koor
juli	bezoek je telgebied voor gemetamorfoseerde kikkertjes en padjes	<i>Ra, Rt, Bb, Ha, Bc</i>	kijken, tellen kikkerpaddenregen en andere juvenieltjes
augustus	bezoek je telgebied voor gemetamorfoseerde late soorten	<i>Rl, Rec, Rr</i>	kijken, tellen kikkerregen en andere juvenieltjes
september	bezoek je telgebied voor de vuursalamander	<i>Ss</i>	tellen adulten

Tabel 1. Overzicht met de verschillende periodes en welke activiteiten nodig zijn om welke soorten waar te nemen.

^{*} De betekenis van de afkortingen staan vermeld in tabel 2.

soorten in dit stadium geen problemen opleveren. Als je het eerste bezoek te laat hebt gepland, en de volwassen padden en kikkers reeds weg zijn, kun je aan de hand van de eiklommen en -snoeren proberen een schatting van de abundantie maken. In gebieden waar hei- en bruine kikker samen voorkomen is het zaak zelf te bepalen wat de abundantie van beide soorten is. Dit moet gebeuren aan de hand van de volwassen dieren, omdat wel het uiterlijk en geluid van deze soorten te onderscheiden zijn maar niet de eiklommen. De koorroep van beide soorten is heel verschillend. De periode waarin de meeste dieren roepen kan echter beperkt zijn. In die gevallen is het zaak de volwassen dieren niet te missen en op het juiste moment het veld in te gaan.

Watersalamanders

Het monitoren van watersalamanders is lastiger, mede omdat ze geen geluid maken, ze houden zich schuil onder water en dus moeilijker waarneembaar. Om de watersalamanders toch goed te monitoren is het noodzakelijk een bezoek in april te plannen. Ga bij voorkeur 's avonds in de watertjes kijken. In wateren met weinig begroeiing zijn, met behulp van een goede zaklantaarn, baltsende en foeragerende watersalamanders relatief makkelijk te zien en te determineren. Bij wateren die geheel begroeid zijn is het niet mogelijk de abundantie te bepalen. Bij dit soort wateren zul je dus moeten scheppen met een net om een indruk te krijgen van de aanwezige watersalamandersoorten en hun abundantie. Let goed op dat je het net goed schoonspoelt voor je in een ander watertje gaat scheppen om te voorkomen dat je zo bijvoorbeeld kroos introduceert in het andere watertje. Soms zijn schepnetten te leen van de betreffende terreinbeheerders. In gebieden waar meerdere soorten water-

salamanders voorkomen is het raadzaam om de abundantie te schatten aan de hand van de aangetroffen volwassen salamanders. Dit, omdat de eieren en larven van watersalamanders moeilijk van elkaar zijn te onderscheiden. De eieren en larven van de kam-salamander zijn relatief wel goed herkenbaar, de larven van de alpenwatersalamander ook. Later in deze Mededelingen wordt dieper ingegaan op het monitoren van de kam-salamander. Echter eitjes en larven van kleine water- en vinpootsalamander zijn identiek aan elkaar. Op sommige plaatsen in Limburg en Noord-Brabant komen de kleine watersalamander en de vinpootsalamander naast elkaar voor, in deze gebieden is ook in heldere watertjes een 'zaklampronde' niet toereikend. Je zult de beesten moeten vangen wil je indruk krijgen van de abundantie van beide soorten. In Mededelingen 13 en 14 werd al ingegaan op de determinatie van vinpootsalamander en kleine watersalamander.

Zomer soorten

Wat later in het seizoen, vanaf half april, zijn ook de andere soorten te vinden. Naast de wijd verbreide groene kikkers, die in vrijwel alle plots geteld worden, zijn dit de rugstreeppad en zeldzame soorten als boomkikker, knoflookpad, vroedmeesterpad en geelbuikvuurpad. Deze soorten kunnen goed op geluid gemonitord worden. De groene kikkers zijn door het "plonzen" tellen prima te kwantificeren en ook 's avonds en overdag is door hun gekwaak het aantal dieren te schatten. De zeer zeldzame geelbuikvuurpad is overdag makkelijk waarneembaar in watertjes en roept dan meestal ook. Moeilijkheden zijn te verwachten bij het waarnemen van de knoflookpad. Deze zeldzame soort leeft in alle levensstadia zeer verborgen. De mannetjes roepen van onder de

waterspiegel een zacht kloppend geluid dat lijkt op een trein die in de verte over de rails gaat: *djoek-djoek, djoek, djoek*. Ook de larven, die wel heel goed te herkennen zijn, zijn moeilijk te vinden. Deze soort zul je moeten vinden op weg naar het voortplantingswater of roepend in de poel. Rugstreeppad, vroedmeesterpad en boomkikker zijn zonder uitzondering gemakkelijk te vinden en ook te kwantificeren met behulp van de paarroepen. Het is zelfs mogelijk het roepen uit te lokken door zelf het geluid te imiteren. Bij het RAVON is het mogelijk een geluidscasette/-CD te bestellen met de geluiden van de verschillende soorten. Maar ook op verschillende websites (o.a. www.ravon.nl) zijn kikkerkoren te horen.

Belangrijk

Wil je een goed beeld krijgen van alle soorten die in je plot voorkomen zul je dus zowel overdag als 's avonds bezoeken moeten afleggen. Het weer speelt een zeer belangrijke rol in de planning van die bezoeken. De laatste jaren lijkt de voortplanting wat eerder te beginnen, wellicht een gevolg van het warmer wordende klimaat. Het is dus zaak om in een warmer en natter voorjaar je bezoeken wat eerder te plannen. Ook voor de soorten die hoofdzakelijk op geluid worden gemonitord is het belangrijk om de weersomstandigheden in het oog te houden, zo zul je op winderige avonden weinig boomkikkers, rugstreeppadden en vroedmeesterpadden horen roepen.

Foto: Gerard Smit

Juvenieltjes

Wij zouden graag willen weten of de kikkers en padden die je in elk water gezien hebt ook nakomelingen hebben voortgebracht in dat water. Daarom verzoeken we jullie om de laatste ronde daarvoor te reserveren. Meestal in juli metamorfoserende dikkopjes in kleine padjes en kleine kikkertjes. Als de metamorfose aan de gang is, kun je in een rand van 10 meter rondom het water jonkies aantreffen gedurende enkele weken. Padjes en kikkertjes zijn goed van elkaar te onderscheiden en rugstreeppadjes hebben reeds een dunne gele lijn over het midden van hun rug lopen. Het

Een typisch voorbeeld van een "paddenregen" van gewone padjes aan de rand van een poel.

is heel erg leuk om net gemetamorfoseerde kikkertjes en padjes te zien. Ze zijn niet veel groter dan een bromvlieg. Soms kruipen ze met duizenden tegelijk het land op, een kikker- of paddenregen, en moet je bij elke stap opletten waar je die zet. Jonge boomkikkertjes zitten meestal in de (braam)vegetatie nabij het water. Het is geen doen om naar jonge salamandertjes te zoeken, want die zijn bijna niet te vinden. Het zoeken naar juvenieltjes gaat dus alleen op voor de kikker- en paddensoorten.

Soort	Hoe en wanneer ga je te werk
<i>Ss</i> - vuursalamander	zoeken bij regenachtig, zwoel weer in de buurt van beekjes: voor-/najaar
<i>Ta</i> - alpenwatersalamander	's avonds met zaklamp bij het water zoeken naar volwassen dieren: april/mei
<i>Tc</i> - kamsalamander	overdag zoeken naar eitjes: april/mei
<i>Th</i> - vinpootsalamander	's avonds met de zaklamp zoeken naar volwassen dieren in water: april/mei
<i>Tv</i> - kleine watersalamander	indien kleine watersalamander ook aanwezig is vissen met schepnet: april/mei
<i>Av</i> - vroedmeesterpad	's avonds met de zaklamp zoeken naar volwassen dieren in water: april/mei
<i>Bv</i> - geelbuikvuurpad	indien vinpootsalamander ook aanwezig is vissen met schepnet: april/mei
<i>Pf</i> - knoflookpad	op zwoele avonden luisteren naar klungelkus: eind april tot in augustus
<i>Bb</i> - gewone pad	luisteren bij en kijken in watertjes: begin mei/juni
<i>Bc</i> - rugstreeppad	controleren van migratieroute en luisteren bij voortplantingswater: half april
<i>Ra</i> - heikikker	migratieroutes en voortplantingswater bekijken en luisteren: maart
<i>Rt</i> - bruine kikker	luisteren naar koren: half april/half mei
<i>Rec</i> - groen kikkers	luisteren naar koren: half maart (korte roepperiode)
<i>Ha</i> - boomkikker	migratieroutes en voortplantingswater bekijken en luisteren: begin maart
	luisteren naar koren en plonzen tellen: mei/juni
	luisteren naar koren: eind april

Tabel 2. In deze tabel staat weergegeven welke methode en wanneer het beste te gebruiken is om het betreffende soort goed te kunnen waarnemen.

De richtlijnen voor het monitoren van amfibieën op een rij:

- * Plan je bezoeken zodanig dat alle soorten gescoord kunnen worden (zie tabel 1 en 2).
- * Ieder watertje wat jaarlijks bezocht wordt heeft een vast nummer – staat een watertje droog of is er een andere reden geen amfibie gezien, geef dit dan aan op het telformulier
- * Wees consequent met de waternummering, waternummers niet wijzigen.
- * Bereid je telgebied niet uit met andere watertjes, alleen wanneer er een nieuw watertje binnen je telgebied aangelegd is kan je die opnemen voor monitoring. Geef dit duidelijk aan op het telformulier.
- * Maak zelf de inschatting wat de abundantieklasse is per soort (klasse 1, 2 of 3).
- * Hak bij determinatieproblemen zelf de knoop door: bij het verwerken van de gegevens kunnen wij niet uit de voeten met bij voorbeeld eiklonpen bruine/heikikker. Wellicht wordt het bij een eerder of later bezoek duidelijk om welk soort het ging, of in welke verhouding de twee soorten naast elkaar voorkomen.
- * Bewaar een kopie van je telformulier: behalve dat het handig is voor jezelf is het ook een voorzorgsmaatregel op het kwijtraken van telformulieren via de post.
- * Stuur je telformulieren tijdig op: er gaat onnodig veel tijd zitten in het nabellen/mailen/schrijven van waarnemers om hun telformulieren alsnog op te sturen.
- * Reserveer de laatste ronde om te zoeken naar gemetamorfoseerde kikkertjes en padjes.

Het boekje: *Waarnemen en herkennen van amfibieën en reptielen in het veld* kan je goed opweg helpen bij het identificeren van je aanwezige soorten. Alle in Nederland voorkomende soorten met de verschillende stadia (ei, larf, volwassen) staan er in detail beschreven met hun kenmerken.

Het is te bestellen bij het RAVON (024-3653270) en de prijs voor donateurs is 4,75 (niet donateurs 6,00). Waarnemers van het Meetnet Amfibieën en/of het Meetnet Reptielen die geen lid zijn van RAVON komen ook in aanmerking voor de donateursprijs.